

Referandum ile seçimler arasında Türkiye

Sungur Savran

AKP'nin militan taraftarı *Star* gazetesi ile sağdan ve soldan liberallerin yeni yuvası *Taraf* gazetesi, 13 Eylül 2010 günü aynı başlıkla çıktılar: “Halk yönetime el koydu”. Bu başlığın 13 Eylül 1980’de gazetelerin attığı manşete (“Ordu yönetime el koydu”) kinaye ile oluşturulduğunu hatırlatmaya gerek var mı? Sadece AKP hükümetini kölece destekleyen *Star* değil, hem “liberal demokratik” kamuoyuna hem de Kürtlere hitap eden *Taraf* da, böylece Tayyip Erdoğan’ın peşinden giderek referandumu 12 Eylül’ün sonu olarak ilan etmiş oldu. Yani Türkiye’de yepyeni bir dönem açılıyordu.

Bu iddianın gerçeklerle hiçbir ilgisi yok elbette. Aşağıda liberal ve sol liberal yazar, teorisyen ve siyasi liderlerin referandum sonrası Türkiye’yi nasıl gördüklerini daha ayrıntılı biçimde ele alacak ve ileri sürdükleri görüşlerin kofluğuna değinme fırsatı bulacağız. Ama şimdiden söyleyelim: **Tarihte muhtemelen pek az siyasi olay, bu kadar gözle görülür biçimde sahte tarzda şişirilmiş, olduğundan çok daha önemli bir olay gibi gösterilmiştir.**

Bunu söylemek, referandumun Türkiye'nin siyasi hayatında hiçbir önem taşımadığını ileri sürmek değildir elbette. Tam tersine, referandum kendi çapında epeyce önemli sonuçlar doğurmuştur ve yakın gelecekte yaşanması olası gelişmelere hem ışık tutmakta hem de onları belirleme bakımından önem taşımaktadır. Liberallerin ve sol liberallerin tamamen gerçeklikten koptuğu konu şudur: **Referandum Türkiye’de siyasi rejimin karakteri konusunda sadece marjinal bir etki yaratmıştır. Etkisi, birazdan göreceğimiz gibi, rejim üzerinde değil, mücadele eden kuvvetlerin karşılıklı güçleri üzerindedir.** İyi anlaşılması için başka bir biçimde de ifade edelim. Referandum oyunun üzerinde oynandığı zemini pek az değiştirmiştir. Buna karşılık oyuncuların arasındaki ilişkileri ciddi biçimde etkilemiştir.

Aşağıda önce referandumun ana sonuçlarını kısaca özetleyeceğiz. Bu özetten sonra, referandum sonrası Türkiye’sinin yakın geleceğine ilişkin eğilimlere geçmeden, solun “Evet”çi ve “Hayır”cı kesimlerinin yakın geleceğe ilişkin tahlil, öngörü ve yönelişlerine bakacağız. Bunların eleştirisinden hareketle referandum sonrası Türkiye’inde gerçek eğilimlerin ne olduğuna döneceğiz. Bu eğilimler arasında Kürt sorununu ayrı bir başlık altında ele aldıktan sonra, yazının son bölümünde sosyalist hareketin durumu ve karşısındaki görevler konusunda gözlemlerde bulunacağız.

Referandumun sonuçları

Anayasa paketi konusundaki referandumun sonuçlarının değerlendirmesini burada sadece özet biçimde yapacağız. Bu değerlendirme, referandumun ertesinde İşçi Mücadelesi sitesindeki bir yazıda ve Devrimci İşçi Partisi Girişimi’nin yayınladığı bildiride yapılmış olan analizlere yaslanacak. Daha ayrıntılı argümanlar için okuyucu bu metinleri inceleyebilir.¹

- Referandumun en belirgin sonucu, burjuvazinin politik iç savaşında İslamcı burjuvazinin ana siyasi gücü AKP’nin Batıcı-laik burjuvazinin temsilcileri (ordu, yüksek yargı, CHP) ve onların müttefikleri (MHP) karşısında yeni bir muharebeye daha kazanması oldu.

- Referandumla onaylanan paket, yargının iki kalesinde (Anayasa

1 Sırasıyla bkz. “İki zafer, bir hezimet, bir rezalet”, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1110&Itemid=1 ve “Görev: Fırat’ın doğusundaki zaferi Fırat’ın batısına taşımak”, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1116&Itemid=1.

Mahkemesi ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu) AKP hükümetine yönelen tehditlerin gerilemesine yol açabilecek gedikler açtı. Paket aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) bazı mevzilerinin (darbecilerin sivil mahkemelerde yargılanması, sivillerin askeri mahkemelerde yargılanamaması vb.) elinden alınması sonucunu doğurdu.

- Siyasi partiler alanında, referandumda AKP (ve Fethullah Gülen) usta manevralarla MHP saflarında ciddi çatlaklar yarattılar. MHP referandumun büyük kaybedeni oldu.

- AKP, CHP'de Kemal Kılıçdaroğlu'nun Baykal'ın yerini almasıyla birlikte başlayacağı umulan rüzgârdan şimdilik fazla etkilenmedi. Her ne kadar CHP'nin % 42'lik "Hayır" oyları içindeki payı dolayısıyla oylarını bir miktar arttırdığı düşünülebilirse de, Kılıçdaroğlu'nun bütün halka yaptığı "Hayır" oyu çağrısına kendisinin icabet edememiş olması, prestijini ciddi biçimde sarstı. Aynı olay, CHP içindeki çatlakları gün yüzüne çıkardı. Seçimlere sekiz-dokuz ay kala partinin iç sorunlarını çözememiş olması, CHP'yi de 2011 seçimleri açısından, MHP ölçeğinde olmasa da, zor duruma sokuyor.

- Referandum vesilesiyle, Tayyip Erdoğan ile Fethullah Gülen yeniden yaklaşmış oldular. Bilindiği gibi, Fethullah Gülen'in Haziran başında Mavi Marmara olayı ertesinde İsrail'in yanında yer almış olması, İslamcı ortamlarda soğuk düş etkisi yapmıştı. Gülen'in "Evet" yönündeki ısrarlı çağrıları ve Erdoğan'ın referandum gecesi konuşmasında "Okyanus ötesi"ne teşekkürü, sarsıntının geçici olarak da olsa aşılması anlamına geliyor.

- Bütün olarak bakıldığında, AKP'nin referandumdan büyük kazanımlarla çıktığı sonucuna ulaşmak mümkün. Bu, AKP yanlısı medyada, hatta AKP karşıtı yayın organlarında bile büyük bir Erdoğan hayranlığının pompalanması sonucunu doğurdu. Erdoğan'ın bugüne kadar girdiği bütün seçim veya halk oylamalarından galip çıktığı ısrarla vurgulandı.

- Oysa, Erdoğan son yıllarda Kürt hareketinden üst üste yenilgiler almıştı. 2007 genel seçiminde DTP'nin % 10 barajına rağmen grup kuracak sayıda milletvekili çıkarmasına, 2009 belediye seçimlerinde ise, başta Erdoğan'ın göz dikmiş olduğu Diyarbakır olmak üzere, Bölge'de birçok belediyeyi kazanmasına, 2010 referandumunda BDP'nin boykot taktiğinin çarpıcı bir başarıya ulaşması eklenmiş oldu.

- BDP, aynı zamanda referandumda 14 sanayici, işadamı, tüccar örgütü aracılığıyla alenen "Evet" çağrısı yapmış olan Kürt burjuvazisine kar-

şı da büyük bir zafer kazandı.

- Boykotun başarıya ulaşması aynı zamanda BDP'nin halkın "Evet" yönündeki basıncına dayanamayarak son günlerde pozisyon değiştireceğini ya da kitlelerin BDP'ye rağmen tercihini "Evet" yönünde kullanacağını bekleyen ve bunun propagandasını yapan liberallere büyük bir tekzip oldu.

Bu söylenenlerden geleceğin eğilimleri bakımından elbette çok belirgin birtakım sonuçlar çıkacaktır. Ama referandumun gelecek açısından yarattığı olasılıklara girmeden önce solun "Evet" ve "Hayır" yanlısı akımlarının referandum sonuçlarını ve referandum sonrası Türkiye'sini nasıl kavradıklarını görmek yararlı olacak.

Liberallerin hayal dünyası: "devrimsi" değişim

Gerek burjuvazinin saflarından gelen, gerekse kökeni solda olan liberaller, AKP iktidarını başlangıçtan itibaren Türkiye için büyük bir şans olarak görmüşlerdi. Ama hiçbir seçimde ya da halk oylamasında AKP'ye desteklerini bu kadar açık ve belirgin biçimde ortaya koymamışlardı. Bu referandum ile birlikte, liberallerin en azından bir bölümünün sadece AKP'nin politikalarını desteklediği değil, AKP sempatisini olduğu ilan edilmiş oldu. Elbette, bu insanların ve akımların önümüzdeki genel seçimde AKP'ye oy çağırıp çağırmayacakları, seçime giren diğer güçlerin salkımlaşmasına ve her birinin aldığı tavra göre belirlenecektir.

Liberaller bu referandumda sadece AKP taraftarlığı yapmadılar. Aynı zamanda, referandumun Türkiye'nin rejiminde yaratacağı siyasi ve hukuki değişiklikleri inanılmaz derecede büyüterek yeni bir dönemin açılmakta olduğunu ileri sürdüler. Referandumdan sonra zafer sarhoşluğu² içinde yazdıkları bazı yazılarında bu konudaki düşüncelerini izlemek mümkün.

Liberallere göre, referandum Türkiye'de devrimci denebilecek bir etki yaratmıştır. Halil Berktaş şöyle yazıyor: "Nabi Yağcı 'devrimsi' bir değişim veya dönüşümden söz etmekte haklı. Aynı his bende de var."³ Etyen Mahçupyan referandumun "bir sistemin sonu" olduğunu söyleyecek kadar ileri bir iddiada bulunuyor.⁴ Ömer Laçiner ise şöyle yazıyor: "12 Eylül

2 "Zafer sarhoşluğu" diye andığımız ruh durumunun bazı belirtileri: "İçte-dışta 'evet'in bereketi" (Cengiz Çandar'ın 25 Eylül 2010 tarihli *Radikal*'deki yazısının başlığı); "Bu iş olacak" (Ahmet Altan'ın 24 Eylül 2010 tarihli *Taraf*'taki yazısının başlığı); "CHP-BDP bir uzlaşma ihtimalinde" (Oral Çalışlar'ın 3 Ekim 2010 tarihli *Radikal*'deki yazısında heyecan içinde dile getirdiği fikir.)

3 "Fırtınadan sonra", *Taraf*, 25 Eylül 2010.

4 "Değişim", *Taraf*, 14 Eylül 2010.

2010'dan itibaren ve bu referandumun sonuçları ışığında Türkiye siyasetinin yeni koordinatları bazında şekillenmesini kaçınılmaz kılan bir döneme girdiğimizi bir biçimde herkesin kabullenmiş olduğunu görüyoruz.”⁵

“Devrimsi” bir biçimde sona eren “sistem”in ne olduğu konusunda iki ayrı zamansallık devreye giriyor. Bir yandan, İttihatçılardan başlayarak, Kemalizmden geçerek günümüz darbecilerine kadar gelen, bir askeri vesayet sistemine yaslanan anti-demokratik eğilimlerin seksen küsur yıl sonra yenilgiye uğradığı söyleniyor. Etyen Mahçupyan bu görüşü şöyle ifade ediyor: “Türkiye İttihatçılıkla Cumhuriyet’i birbirine bağlayarak konsolide eden bir elitist otoriter rejimin, sivil ve asker bürokrasinin siyasete, devletin ise topluma vesayet koyduğu bir sistemin sonunu ilan ediyor. Bu tek seferde ve bir ‘büyük dönüşümle’ gerçekleşecek bir olgu değil. Bu top- raklarda hiçbir değişim öyle olmadı... Zamana yayılacak ve nesiller içinde sindirilecek.”⁶

Öte yandan 12 Eylül’ün sona erdiği ileri sürülüyor. Örneğin Murat Belge’ye göre, oylanan 12 Eylül anayasasıdır.⁷ Yani *Star* ve *Taraf*’ın yazının girişinde aktardığımız manşetleri durumu doğru tasvir etmiştir. Hiç kimse bu kadar açık ilan etmiyor, ama anlaşılan 12 Eylül ya sona ermiştir ya da sona erme sürecinde geri dönülmez noktaya ulaşılmıştır. Bu konuda desteksiz abartma rekoru Halil Berktaş’ın sayılabilir. Bu yazar, 12 Eylül 2010’un 12 Eylül 1980’den daha büyük bir dönüm noktası olduğunu ileri sürmektedir.⁸

Bu geri dönülmez noktaya ulaşma fikrini, liberallerin ikinci bir ana fikrinde buluyoruz: “kaçınılmazlık” fikri. Yukarıda Ömer Laçiner’den yaptığımız alıntıda yepyeni bir dönemin başlıyor olduğu tespitine ek olarak kaçınılmazlık fikri de yer alıyor. Bu fikir yaygın olarak kabul gören bir fikir. (Bazı istisnaların varlığının anlamını birazdan göreceğiz.) Örneğin Ahmet Altan statükocu güçlerin temel kusurunu “bu değişimin kaçınılmazlığını anlayamamalarının” oluşturduğunu ileri sürüyor.⁹

Tabii, bu kaçınılmazlığın bazı gerekçeleri olmalı. Liberallerin yazılarında iki tür gerekçe ile karşılaşılıyor. Bunlardan biri, özellikle soldan gelen liberaller için bir bakıma nostaljik bir psikolojik refleks gibi görün-

5 “Yeni bir dönemin eşliğinde”, *Birikim*, sayı 258, Ekim 2010. <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=396&dyid=5864&yazi=Yeni Bir Dönemin Eşliğinde>

6 A.g.m.

7 “13 Eylül izlenimleri”, *Taraf*, 14 Eylül 2010.

8 “Fırtınadan sonra”, *Taraf*, 25 Eylül 2010.

9 “Doğum”, *Taraf*, 14 Eylül 2010.

yor. Alaylı biçimde söyleyecek olursak, liberaller halkın bilinçli tavrına güveniyorlar, o yüzden değişimi kaçınılmaz buluyorlar. Bu fikri çeşitli liberallerde bulmak mümkün. Örneğin Oral Çalışlar referandumdan hemen sonra halka güven duymayan solculara çatıyor, bunu solun halktan hep kopuk olmasına atfediyor.¹⁰ Ahmet Altan ise halkın büyük çoğunluğunun değişim isteğiyle hareket ettiğinde son derecede ısrarlı.¹¹

Kaçınılmazlığın ikinci kaynağı Türkiye'nin son yıllarda hızla büyümesi ve artık kabına sığamıyor olması. Ahmet Altan, pek çok retorik unsur, ama pek az analitik değer içeren bir pasajda bunu şöyle ifade ediyor: “Yetmiş milyon nüfuslu, adam başına milli geliri on bin dolara yaklaşan, yılda otuz milyon turistin geldiği, ihracatı yüz milyar doları geçen, yüzlerce televizyon kanalına sahip bir ülke, insanların yaşam biçimine, düşüncesine, inancına karışan bir sistemle yönetilemezdi, kendine demokratik bir sistem yaratacaktı.”

Bu ikinci gerekçe ne ölçüde üçüncüsünü içeriyor bilinmez. Ne var ki, liberallerin son dönemde AKP hükümeti ile AB karşılıklı küs olduğu için mi, dünya çapındaki büyük ekonomik kriz “küreselleşme” fikrine biraz gölge düşürdüğü için mi bilinmez, pek dile getirmedikleri, ama çeyrek yüzyıldır liberal teorinin merkezinde olan bir tezi de biz dile getirelim: Değişimin kaçınılmazlığını sağlayan, kendisi de “mevsimler gibi kaçınılmaz” olan “küreselleşme”dir. “Küreselleşme” kapalı ekonomileri ve toplumları dışa açarken aynı zamanda demokrasi de getirir. AB üyeliği gündemde olan Türkiye’de bu haydi haydi geçerlidir.

Görüldüğü gibi, liberallerin referandum sonrası Türkiye’ye ilişkin tespitleri yalnızca referandumla ilgili değil, Türkiye’nin değişim dinamiklerini de kucaklıyor. Burada, liberalizmin ta 1980’li yılların ortalarından beri temcit pilavı gibi tekrar tekrar ısıtılarak önümüze konulan teorilerini buluyoruz. Üstelik, liberaller referandum sonuçları sayesinde teorilerinin doğrulanmış olduğu kanısıyla ya da sanısıyla kendilerinden büyük bir memnuniyet duyduklarını da ele veriyorlar. Şimdi, bu yüzeysel “teori”lerin biraz derinlerine girerek ne ifade ettiklerini anlamaya çalışalım.

Her şeyden önce, liberallerin metodolojisinin ironilerine biraz değinmek gerekir. Son yıllarda yaygın olarak kullanılan bir metodoloji, soldan gelen liberallerin eskiden bildiği (ve bazılarının Marksizme yakinken pek kaba bulduğu) altyapı/üstyapı ayrımını tahlilin merkezine getirip yerleş-

10 “Halka güvenmeyelim peki kime güvenelim?”, *Radikal*, 14 Eylül 2010.

11 “İyi haberler”, *Taraf*, 26 Eylül 2010.

tiriyor. Baksanıza Ahmet Altan’a: Nüfus ve ekonomik olgular (“yetmiş milyon nüfuslu, adam başına milli geliri on bin dolara yaklaşan, yılda otuz milyon turistin geldiği, ihracatı yüz milyar doları geçen, yüzlerce televizyon kanalına sahip bir ülke”) ne kadar belirleyici! “Küreselleşme”nin demokrasi getireceği tezi de neredeyse aynı. Dünya çapında ekonomik bütünleşme, siyasi “üstyapı”ya demokrasi getiriyor. Liberaller, anlaşılan çok küçümsedikleri Marksizmden bazı fikirleri “ödünç” almakta beis görmüyorlar!

Liberallerin bu ilişkiden, yani altyapının değişiminin sonucunda üst-yapının kendini ona göre uyarlayacağı fikrinden çıkardıkları bir sonuç, yu-karıdakinden daha az eğlenceli olmayan bir başka ironi çıkarıyor ortaya. Bugün liberal olanların önemli bir bölümü, geçmişte sadece altyapı/üstyapı ayrımını kaba bulmazdı. Marksizmin bayağı versiyonlarında sık sık dile getirilen “kaçınılmazlık” fikrini de gerçek bir horlama ile elinin tersi ile bir kenara iterdi. Şimdi liberal literatürde mutlakçı bir “kaçınılmazlık” fikrinin kol gezmesi, herhalde tarihin onlara verdiği bir tür ceza olsa gerek!

Geçmişten beri Marksizme “determinist” yaftası takan liberaller arasında bu “kaçınılmazlık” fikri elbette herkesin onayını almıyor. Etyen Mahcupyan tam da referandum sonrası günlerde solun çeşitli eğilimlerini incelerken şu analizi yapıyor:

Birinci kavram değişim... Sol için bu kavram bir ekseni ifade ediyor: Bir uçta değişimin tamamen objektif ve katı tarihsel yasalara bağlı olduğunu düşünenler, diğer uçta ise değişimin ucu açık bir imkânlar listesi sunduğundan hareketle, seçimin insani ve ahlaki değerler üzerinden yapılmasını savunanlar var. Birincisi siyasi iradeyi doğa kanunlarına tabi kıldığı ölçüde, edilgen ve ezberci bir solcu yaratmakla kalmıyor, solu otoriter, yani hiyerarşik ve yeknesak bir cemaatleşmeye sürüklüyor. İkincisi ise, tarihsel yasaların sonuca değil ihtimallere dair olmasından hareketle siyasi iradeyi ve insani sorumluluğu ön plana çıkartıyor. Bu nedenle de sol siyaseti eş düzeyli ve farklılıkları kuşatan bir toplumsal dinamik içinde tanımlıyor.¹²

Bunların ilkinin Marksistleri, ikincisinin ise postmodernleri, post-Marksistleri, liberalleri kapsadığı gün gibi açık. Bu durumda Mahcupyan, daha beş gün önce kendisiyle aynı gazetede başkalarını “bu değişimin kaçınılmazlığını anlayamamaları” dolayısıyla eleştiren Ahmet Altan’ı ne kadar “mahcup” edeceğini pek de düşünememiş! Mahcupyan, eminiz hiç istemeden, bazı yol arkadaşlarına “edilgen”, “ezberci”, “otoriter” sıfatları-

12 “Öteki sol”, *Taraf*, 19 Eylül 2010.

nı atfetmiş oluyor!

Marksizmin felsefi yaklaşımından “ödünç” alınan fikirler onun yaklaşımının dışında, bambaşka bir bütünlüğün içinde bambaşka bir metodolojiye yaslanarak kullanılınca, ortaya çıkan bir ucube oluyor. Marksizm altyapıdaki değişikliklerin üstyapıya belirleyici etkilerde bulunacağını elbette ileri sürer. Ama altyapı değişikliğinin pürüzsüz, sürtünmesiz, “kaçınılmaz” olarak üstyapıya yansıtacağı fikri Marksizmde bulunamaz. Şundan: Marksizmin yöntemi diyalektiktir; bütün tarihsel süreci çelişkiler üstüne kurar. Bu çelişkiler, somut dünyada kimi zaman altyapıdaki değişimin üstyapıyı zorlamasına ve üstyapının sarsıntılarıyla, çalkantılarıyla, devrimlerle altyapıyı değiştirmesiyle sonuçlanır; kimi zaman değişim tıkanır, üstyapı direnir; kimi zaman hatta tersine gidiş olur, örneğin karşı devrimlerde olduğu gibi. Üstyapının altyapıya “kaçınılmaz” biçimde uyarlanacağını söylemek işlevselci (fonksiyonalist) bir metodolojinin ürünüdür ve altyapı/üstyapı tahlilini bir karikatür haline getirir.

Bu teorik ve metodolojik berraklaştırma çabasından sonra, liberal argümanın içeriğine girebiliriz. Önce, “devrimsi” değişikliklerin, bırakalım birkaç anayasa maddesinin değiştirilmesini, koskoca yeni anayasalar tarafından bile gerçekleştirilemeyeceğini, ekonomik, siyasi, ideolojik, askeri bir dizi büyük güç denemesi sonucunda kesin zaferin kazanılmasıyla, yani büyük denge değişiklikleriyle mümkün olacağını hatırlayalım. Birkaç maddelik bir referandumun böyle bir sonuç doğurması mümkün değildir.

Sonra, sözkonusu maddelerin zaten ne bütün cumhuriyet boyunca sürmüş olan “askeri vesayet”i, ne de 12 Eylül tarafından kurulmuş olan hukuki-siyasi rejimi değiştirme kapasitesini taşıdığını belirtelim. Bu anayasa paketi, başkalarının yanı sıra bizim de daha önce defalarca ortaya koyduğumuz gibi, etrafı bir dizi toplumsal ve siyasi kesime ikram edilen “şeker”lerle kaplanmış üç-beş madde üzerinde odaklaşmıştır. Bunların bazıları 12 Eylül Anayasası’nın eğilimlerini yeni koşullara uygulamakta, hatta derinleştirmektedir. Geri kalanlar ise “devrimsi” bir dönüşümün yükünü kaldıramayacak kadar cılızdır.¹³

Liberaller, muhtemelen, “devrimsi” değişim iddialarının sadece anayasa paketinin içeriğine yaslanmadığını, asıl olanın sürecin dinamikleri ve halkın kendisinin tavrı olduğunu ileri sürerek itiraz edeceklerdir. O zaman

13 Bkz. “Referandumda boykot, seçimde Üçüncü Cephe!”, Devrimci İşçi Partisi Girişimi bildirisi, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1060&Itemid=1;

büyük ve “kaçınılmaz” değişimin ardında buldukları dinamiklere de bakalım.

Önce “halkın büyük çoğunluğunun değişim istediği” tezine göz atalım. “Evet” oylarının yoğunlaştığı bölgeleri biraz inceleyen, eğer hayal dünyasında yaşamıyorsa, bu tezin tamamen, kelime mazur görülsün, üfürme olduğunu derhal anlar. Daha önce AKP’nin çeşitli seçimlerde zafer kazandığı bölgelerle az çok aynı olan bu bölgeler, örneğin Orta Anadolu, örneğin İç Ege, örneğin Karadeniz, genel olarak Türkiye’nin en muhafazakâr, en gerici ideolojilerini kucaklayan, hoşgörü ve demokratiklik refleksleri bakımından en geri illerini kapsar. Bu illerin birçoğunda Ramazan’da oruçsuz gezemezsiniz, kadınsanız özgürlükleriniz asgari sınırlardadır, solda olmak büyük bir azap olarak yaşanır vb. vb. Bu illerin Türkiye’nin “devrimsi” bir demokratik dönüşümünden yana olduğunu söyleyebilmek için insanın ya kaygılandırıcı derecede hayalsever, ya aşağılık biçimde mitoman olması gerekir! Bu söylenenler, referandumdan hemen sonra çarpıcı bir örnekte cisimleşmiştir. Referandumda 12 Eylül rejimine karşı oy kullandığı söylenen, demokratik değişim için yanıp tutuşan AKP’liler, aradan bir ay bile geçmeden Manisa Alaşehir’de (ironi bu ya!) referandumda 12 Eylül’ü savunduğu söylenen MHP’lilerin Kenan Evren heykelinin kaldırılması talebine cevaben şöyle diyorlar: “Evren, memleketimizin bir büyüğü. Sevgimiz de saygımız da sonsuzdur.”¹⁴

Şimdi “büyüyen Türkiye’nin kabına sığmaması” olarak nitelediğimiz teze dönelim. Önce, çok karakteristik özellikler taşıdığı için Ahmet Altan’dan yukarıda yaptığımız alıntıyı bir kez daha buraya alalım: “Yetmiş milyon nüfuslu, adam başına milli geliri on bin dolara yaklaşan, yılda otuz milyon turistin geldiği, ihracatı yüz milyar doları geçen, yüzlerce televizyon kanalına sahip bir ülke, insanların yaşam biçimine, düşüncesine, inancına karışan bir sistemle yönetilemezdi, kendine demokratik bir sistem yaratacaktı.”

İnsan sıkılıyor, üzüyor. Bir kere nüfusun demokrasi ile ne alakası var? Yüksek nüfus demokrasi anlamına gelecek olsaydı, Çin dünyanın bir numaralı demokrasisi olurdu. Tarihte Suharto Endonezyası, askeri diktatörlük Brezilyası falan olmazdı! On bin dolar argümanına gelince, bu, insana burjuvaların ister liberal olsunlar ister en koyu diktatörlükten yana, özünde aynı düşündüğünü gösteriyor. Geçmişte bazı burjuva politikacıları ve paşalar Türkiye’nin kişi başına gelirinin düşük olması dolayısıyla de-

14 *BirGün*, 6 Ekim 2010.

mokrazi olamayacağını anlatırlardı. Genellikle telaffuz edilen rakam da on bin dolardı. Şimdi Ahmet Altan Türkiye on bin dolara eriştiği için artık demokrasi gerekli diyor. Ama gördüğünüz gibi argüman aynı! Bir ülkenin zenginliği ile demokrasi arasında kurulan bu ilişki, bu şahsiyetlerin Marksizmde var olduğunu hayal ettikleri “ekonomizm”in en beter ifadesidir! “İhracat artınca demokrasi artar” denklemi ise daha önce burjuva yazarların bile aklına gelmemiş bir derin gözlemdir!

Ama bu tür yüzeyselliklerin ötesinde, Altan’ın argümanı bir başka soru işaretini davet ediyor. En “yapısalcı” Marksiste bile parmak ısırttırmayacaksa, Altan bütün bu maddi temelin demokrasiye yol açması için bazı öznelerin en azından bir dolayım, bir aracı olarak tahlile sokulması gerekeceğini kabul edecektir. Haydi, 70 milyonluk nüfusun öznesini düşünmeyi Altan’a bırakıp kişi başına on bin dolarlık gelirin, yüz milyar dolarlık ihracatın, otuz milyon turiste hizmet vermenin öznelerinin kim olduğunu soralım. Evet, Anadolu’da yükselmekte olan bir sermaye var ama, gerek gelir, gerekse ihracat malları kıyı şeridinde üretilmiyor mu? İstanbul, Kocaeli, İzmir gibi illerle bu konuda aşık atacak bölge var mı Türkiye’de? Yeni sanayi gittikçe Trakya’ya kaymıyor mu? Turizmin ise karşılaştırılmaz derecede kıyı şeridinde yoğunlaştığı tartışılabilir mi? Kıyı şeridi ise, Karadeniz hariç, esas olarak “Hayır”cı değil mi? Bu nasıl analiz? Aşağıda, gerçeğin ne kadar farklı olduğunu analiz ederken, gerçeğin zaman zaman kendisini Ahmet Altan’a bile empoze ettiğini göreceğiz.

Gerçekte ne oldu?

Tabii, bütün bu metodolojik sorunların, çelişkilerin ve yüzeyselliklerin ötesinde, esas ortaya konulması gereken, liberallerin hayal dünyasının dışında, gerçek dünyada ne olup bittiğidir. Başka bir biçimde ifade edecek olursak, “Evet” oylarının bu kadar yüksek olmasının ardındaki dinamikler nelerdir? AKP desteğini nereden almaktadır?

Yukarıda referandumun burjuvazinin politik iç savaşında yıllardır yaşanan bir dizi muharebenin şimdilik sonuncusu olduğunu ve AKP’nin bu muharebeden galip çıktığını belirtmiştik. Öyleyse, analizimize hâkim sınıf içindeki bu çatlaktan başlamamız gerekiyor. AKP, bu sayıda Kurtar Tanyılmaz’ın yazısında **ekonomik** verilerle ortaya koyduğu gibi, burjuvazinin İslamcı ve cemaatçi kanadının siyasi örgütüdür. Levent Dölek’in yazısında ortaya konulduğu gibi, bu savaş **politik** alanda burjuvazinin Batıcı

kanadı ile İslamcı kanadını berrak biçimde karşı karşıya getirmiştir.

İşçi Mücadelesi'nin ve daha sonra DİP Girişimi'nin "politik iç savaş" tezi, solun birçok kesimlerinde çeşitli, bazen anlaşılmaaz nedenlerle tepki uyandırdı, reddedildi. Kimileri, TÜSİAD'ın hükümeti tereddütsüz desteklediğini sandı, başından beri hükümete karşı ikircikli bir tavrı olduğunu anlayamadı. Bu tavrın 2007 dönüm noktasından itibaren hükümete karşı bir mücadele biçimini aldığını hemen hemen kimse kavrayamadı. Oysa referandum öncesinde Erdoğan ile TÜSİAD arasında geçen tartışma ("taraf olmayan bertaraf olur") iki tarafın barikatın karşıt yanlarında yer aldığını açıkça ortaya koyuyordu.

Erdoğan'ın referandumdan hemen önce bir televizyonda söylediği şu sözler işin ciddiyetinin göstergesiydi:

İstanbul sermayesi bizimle para kazanmada anlaştı ama siyasette anlaşamadı. Çok da önemsemiyorum. (...) **Türkiye'de sermaye ciddi manada el değiştir-meye başladı.** Bu bizim için çok önemli bir güven kaynağı. Türkiye'nin dört bir yanında yatırımlar ve ihracat, 3-5 yıl öncesiyile mukayese edilmeyecek oranda arttı. Bu da İstanbul sermayesini rahatsız ediyor.¹⁵

Bu yetmediyse, referandum sonrasında TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner'in hükümet aleyhinde gazetelere ilan vermekten son anda vazgeçtiğine ilişkin (hem de *Cumhuriyet* gazetesine yaptığı!) açıklamasına bakmak gerek.¹⁵ TÜSİAD'ın hükümete karşı (son dakikada vazgeçtiği) ilanla mücadelesinin 1979'da Ecevit'i düşürmeyi hedefleyen ilan kampanyasını hatırlattığı ve dolayısıyla çok ciddi bir sertlik derecesini ima ettiği açık. Boyner'in bu açıklamasına bu kez Bülent Arınç anında, aşağılayıcı, horlayıcı bir yanıt veriyordu. Büyük bir kibirle Ümit Boyner'in kendisindeki kredisini bütünüyle yitirdiğini söylüyordu. Bunlar iç savaş manzaralarıdır. Referandumun arkasındaki belirleyici gerçeklik de budur. Yükselen İslamcı ve cemaatçi burjuvazi Batıcı-laik burjuvazinin yerine göz dikmiştir, bu yüzden AKP'yi bütün gücüyle desteklemektedir.

Bu o kadar böyledir ki, referandumdan sonra yaşanan Boyner-Arınç düellosunun ardından Ahmet Altan, ne dediğini bilmez biçimde, esas belirleyici dinamiğin bu olduğunu itiraf edecektir:

Zenginleşen Anadolu, iktidarı istiyor. Anadolu zenginlerinin TÜSİAD zenginlerinden çok önemli bir farkları var. TÜSİAD'daki patronların hepsi değil ama

¹⁵ *Cumhuriyet*, 7 Ekim 2010. Gazete Boyner'e bütün bir sayfa ayırmış.

çok büyük çoğunluğu servetini ‘devletle iş yaparak’ kazandı. Eski devlet yapısıyla geçmişten gelen kuvvetli bağları var. TÜSİAD’ın ortak ‘bilinçaltında’ devlet ve devletçilik önemli bir yer tutuyor, Türkiye’nin çok büyük bir adım atacağı referandumda birden tutuculaşıyorlar. Anadolu zenginlerinin çoğunluğu ise muhafazakâr ve ‘eski devlet’ nezdinde çok da muteber değiller, o yüzden bu zenginler servetlerini halktan ve dünyadan kazandılar. Devletle hemen hemen hiçbir bağları bulunmuyor. Tam aksine devlete ve devletle bağlantılı olanlara muhalifler.¹⁶

İslamcı ve cemaatçi sermayenin “Anadolu” teriminin hatırlattığı ölçekten farklı olarak artık tekelci sermaye (finans kapital) statüsüne yükseldiğini hatırlatalım. Altan’ın bu sermaye ile devlet arasında kurduğu bağın (daha doğrusu bağımsızlığın) da bütünüyle liberal mitolojinin bir parçası olduğunu belirtelim. Tayyip Erdoğan rafineri izni isteyen Aydın Doğan’a “onu bizim Çalık yapacak” diyorsa, İslamcı finans kapitalin devletle pek güzel bir ilişkisi var demektir! Bu kayıtları koyduktan sonra soralım: Altan’ın daha önceki on bin dolarlık geliri ya da yüz milyar dolarlık ihracatı ile bunun arasında ne ilişki var? Türkiye’nin kişi başına geliri on bin dolar da olsa, beş bin de, yirmi bin de, bu iktidar mücadelesinin olacağı varsa olacaktır. Ve “değişim”in ardındaki dinamik bu iktidar mücadelesidir. Bu o kadar esaslı bir gerçektir ki, Altan’a bile kendini kabul ettirmiştir!

Bu gerçekliğin bir ifadesi de Fethullah Gülen cemaatinin referandumda “Evet”in zaferinde oynadığı tartışılmaz roldür. Özellikle MHP’nin tabanının parti yönetiminden bağımsızlaşmasında, bazı gözlemcilerin hesabına göre MHP seçmeninin yarısının, hatta yarısından fazlasının “Evet” oyu kullanmasında Gülen’in ve cemaatinin muazzam bir rol oynadığı, MHP yönetiminin bile kabul ettiği bir şeydir. Aslında bu referandumda olan şudur. MHP zaten hiçbir zaman Batıcı-laik burjuvazinin ve onun tarihsel gelişme içinde oluşturduğu asli iktidar yapısının merkezi bir unsuru olmamıştır. Sadece belirli dönemlerde kullanılan, sonra bir kenara atılan bir yedek güç olmuştur. Bu defa da MHP Batıcı-laik cephenin ilgisine CHP’nin bir koalisyon ortağı sıfatıyla mazhar olmaktadır. Bunun tabandaki yansıması ise, MHP seçmeninin, CHP seçmeninin karşı kutbunda, kültürel muhafazakârlık bakımından AKP tabanı ile benzerlikler taşımasıdır. Bu, referandumda MHP tabanındaki 12 Eylül antipatisi dolayısıyla seçmenin bir bölümünün parti yönetimine “bizim TÜSİAD’ın yanında ne işimiz var?” diye sorması anlamını taşımıştır. Burada en aktif etkileyici

¹⁶ “Hesaplaşma”, *Taraf*, 9 Ekim 2010.

unsur Gülen cemaatidir. Bu cemaatin aynı zamanda bir çıkar birliği, bir ekonomik ağ olduğunu yadsımak, yani İslamcı burjuvazinin önemli bir kalesi olduğunu reddetmek mümkün değildir.

Bu, bizi şu soruya getiriyor: İslamcı burjuvazinin Batıcı-laik burjuvaziye karşı mücadelesine büyük kitleler neden sekiz yıldır bu kadar geniş bir destek veriyorlar? Bu sorunun cevabı sosyalistlerin politik yönelişini belirlemek bakımından en belirleyici faktörlerden biridir. Kimi bunu hal-kın alıklığına, geriliğine, örümcek kafalılığına verebilir. Kimi biraz daha gerçekçi biçimde dini duyguların sömürüsüne, dini hayırseverlik faaliyetlerine vb. verebilir. Kimi, daha da gerçekçi biçimde, Milli Görüş geleneğindeki partilerin siyasi bakımdan reforme olmuş olsa da örgütsel anlayış bakımından bir devamı olan AKP'nin birer seçim makinesi olan öteki burjuva partilerinden farklı olarak tabanda disiplinli ve militan bir çalışma yapan, aktif bir parti olmasına bağlayabilir bunu. (Bu bakımdan MHP'yi de öteki burjuva partilerinden ayırmak gerekir.) Kimi, en gerçekçi biçimde, İslamcı burjuvazinin partiyi paraya boğmasına atıf yapabilir. Ama en önemlisi bunların dışındadır: Büyük kentlerin varoşlarına sığınan yoksul emekçilerin de, Anadolu'nun kırsal küçük burjuvazisi ile kent yoksullarının da **beyaz Türk düşmanlığıdır**.

Biz bu iddiayı uzun zamandır ileri sürüyoruz. Kimileri “beyaz Türk”ten ne anladığımızı merak edebilir. Olabildiğince yalın biçimde cevap verelim. Bir kere, Türklerin hepsi “beyaz Türk” kategorisine girmez. Türk işçi, emekçi ve yoksullar bu kategori içinde yer almaz. “Beyaz Türk”, terimi icat eden ne murat etmiş olursa olsun, adı üstünde belirli kesimlerden Türklere verilen bir addır. Türkiye burjuvazisinin, cumhuriyetin başından itibaren gelişen, 1950’li yıllardan itibaren yerleşik bir sınıf halini alan, 1980’li yıllardan itibaren tekelci bir katmanın yönlendiriciliğine giren ilk kanadı, bu kategorinin çekirdeğidir. Bu burjuvazi, emperyalist Batı ile bütünleşmeyi amentü olarak gördüğünden bütün hayat tarzını Batı normlarına göre düzenlerken aynı şeyi topluma da empoze etmiştir. Bu yüzdendir ki, biz bu kanadı başkaları gibi, sadece “laik” olarak anmıyoruz. Çünkü olduğu kadarıyla laiklik (epeyce de sınırlıdır!) Batıcılığın bir türevidir Türkiye’de. Dolayısıyla, Batı normlarını uygulamak ve savunmak burjuvazinin sınıf varlığıyla özdeşleşmiştir. Elbette, “beyaz Türkler” burjuvaziden ibaret değildir, avanesini de kapsar. Bunlar arasında geleneksel devlet bürokrasisi ve yeni yükselen modern küçük burjuvazi (doktorlar, avukatlar, mühendis ve mimarlar, eczacılar, butikçiler, küçük otelciler vb. vb.) de vardır.

İşçi, emekçi ve köylüler, “beyaz Türkler”e **sınıfsal** bir düşmanlık duyarlar. Buna kültürel/ideolojik faktörler eklenir. “Beyaz Türkler” emekçi halk kitlelerine büyük bir kibir ve küstahlıkla yaklaşır ve onları hakir görürler. Bu tipik bir sınıf refleksidir. Emekçi halk da bu muamele karşısında onlara karşı sınıf kını duyar. Ama burjuvazinin ilk dalgası Batıcı olduğu için, bu sınıf kını Batıcı normlarla yaşayanlara karşı bir kin ile sarmalanır. Gelir düzeyi dışında emekçi halka yakın ahlâk ve gelenek normlarıyla, hatta birçok mahallede (şimdilik) onlara coğrafi bakımdan yakın yaşayan yeni yetme burjuvazi, henüz “halktan” gibi görülür. İşte Milli Görüşün, AKP’nin ve Erdoğan’ın büyük avantajı budur.

Peki, emekçi halk kitlelerinin ve Anadolu halkının AKP’ye kulak verdiğini kabul etsek bile, denebilir, bu ilgi neden 2009 yerel seçimleriyle karşılaştırıldığında artmıştır? Başka bir biçimde sorulduğunda, 2007 seçimlerinde % 47 olan AKP oyları, 2009 seçimlerinde % 38’e düşmüşken, şimdi AKP’ye destek belirgin biçimde yükselmiştir? Bunun cevabı ekonomik durumun, yani krizin evriminde yatıyor. En başından beri AKP’nin başarısında ekonomik faktör büyük rol oynamıştır. 2001 krizinde canı yanan halk, yeni ve dışarılıklı AKP’ye kitlesel bir destek vermiş, daha önceki koalisyon hükümetinin bütün partilerini sandığa gömmüştür. AKP iktidara geçtikten sonra da dünya ekonomik konjonktürü fevkalade elverişli olduğu için 2007’ye kadar ekonomi hızlı bir büyüme temposuna ulaşmıştır. Canlı bir ekonomiyi daha önceki krizle karşılaştıran halk, 2007’de AKP’ye çok daha büyük oranlarda yönelmiştir.

2009 seçimleri ise, dünya çapında 2007 yazında başlamakla birlikte esas etkisini 2008 sonbaharında Lehman Brothers adlı ABD yatırım bankasının çökmesiyle hissettiren ekonomik kriz sonucunda Türkiye’de üretimin rekor düzeyde düştüğü, resmi işsizliğin bile % 14’ün üstüne fırladığı bir altı ay sonunda yapılmıştır. İşçi ve emekçileri AKP’den uzaklaştıran ana faktörün krizin bu etkileri olduğu kanaatindeyiz.

2010’a gelindiğinde ise durum yeniden değişmiştir. Dünya çapında burjuva devletlerinin kapitalist ekonomiyi uçurumun kenarından çevirmek için yaptığı devasa harcamalar, ekonomiye geçici bir soluk aldırılmıştır. 2009’un ikinci yarısından itibaren, büyüme ve işsizlik gibi göstergelerde bütün dünyada iyileşmeler görülmüştür. Türkiye ekonomisi ise, banka sistemi zaten krizden etkilenmemiş olduğu için daha çabuk toparlanmış, işsizlik % 11’in altına gerilemiş, kitlelerin durumu bir ölçüde düzelmiştir. AKP’nin 2009 yerel seçiminde gösterdiği gerilemeden sonra yeniden yük-

selişini olanaklı kılan budur.

Kısacası, Marksizmin banal versiyonlarından alınmış bir değişim fetişizmi ve halk dalkavukluğu ile açıklanacak bir şey yoktur. Referandumun sonuçları gayet somut ve maddi bir takım faktörlerle yorumlanabilmektedir.

“Hayır”cıların çelişkileri

Solda “Evet”çilerin liberal olduğu biliniyor. “Hayır”cılar ise çok daha heterojen bir grup. Bir uçta kendine “yurtsever” diyenler var (örneğin TKP), öteki uçta ise Kürt partileriyle “çatı partisi” arayışı içinde olmuş siyasi hareketler (örneğin Sosyalist Parti). Dolayısıyla biz burada referandumda “Hayır” çağrısı yapan bütün sol hareketler üzerinde değil, belirli bir özgül yöneliş içinde olan dörtlü blok üzerinde duracağız: Halkevleri, TKP, ÖDP ve EMEP. Bu bloku ötekilerden ayıran, EMEP kısmen bir kenarda tutulursa, Türk milliyetçiliğinden ve burjuva laikliğinden ciddi şekilde etkilenen hareketlerin birlikte bir güç oluşturma çabalarıdır.

Bunların referandumda “Hayır” cephesinde yer almalarını en iyi bizim DİP Girişimi olarak boykot cephesinde yer almamızın merkezi gerekçesi ile paralellik kurarak açıklayabiliriz. DİP Girişimi, Emekçilerin ve Ezilenlerin Boykot Cephesi’nde ne bazı hareketler gibi seçim veya halkoylamalarını ilkesel olarak boykot ettiği için, ne de, daha önemlisi, AKP’nin anayasa paketi yerine “sivil”, demokratik bir anayasa istediği için yer almıştır. DİP Girişimi, yeni bir anayasa tartışmasının bugünün Türkiyesinde ne solun, ne işçi hareketinin, ne de Kürt hareketinin gündeminde yer almaması gerektiği kanaatindedir. Boykot çağrısını, doğrudan doğruya referandumun, burjuvazinin iç savaşında 2011 genel seçiminden önceki son merhale ve bir genel prova olduğu tespitinden hareketle, seçimde bir Üçüncü Cephe, bir Emek ve Özgürlük Bloku kurulması için bir ön adım atılması için yapmıştır.¹⁷

Görüldüğü gibi, burada “genel prova” kavramı çok önemlidir. Dörtlü blokun siyasi güçleri bu kavramı kullanmamış olabilirler, ama bizim kanaatimiz onların da referandumda seçimde izleyecekleri taktiğin ilk basamaklarını oluşturduklarıdır. Biz Üçüncü Cephe’ye yönelirken onlar da CHP’yi desteklemeye hazırlanıyorlardı.

Burada kısaca bir yöntem sorununa değinelim. Yukarıda ulaştığımız

¹⁷ Bkz. 11 no.lu dipnotta verilen kaynak.

yargı, söz konusu hareketlerin açıklamalarına dayanmıyor. Onların son yıllarda izlediği siyasi çizgiden, daha önceki seçimlerde aldıkları tavırdan, genel siyasi anlayışlarından ve Kılıçdaroğlu’nun CHP’nin başına seçilmesine verdikleri tepkiden¹⁸ hareketle geleceğe ilişkin bir öngörüye dayanıyor. Ayrıca bu doğrultuda hepsinin aynı derecede kararlı olduğunu da ileri sürmüyoruz. Kanaatimiz Halkevleri’nin bu doğrultunun esas şampiyonu olduğu, EMEP’in ise en kararsız unsur olduğudur. 2011 seçimlerinde dörtlülük blokun yeniden oluşup oluşmayacağını ve bu partilerin birlikte ya da teker teker CHP’yi destekleyip desteklemeyeceğini bize zaman gösterecek.

Ancak, referandum sonrası yapılan bazı açıklamalar, en azından Halkevleri içinde bu yönde ciddi bir eğilimin şimdiden var olduğunu ortaya koyuyor. Bunun bir delili, sendika.org sitesinde hareketin genel görüşlerini temsilen yazılan “Aktüel Gündem” yazılarının referandumu izleyen ilki olan 16 Eylül tarihli yazıdır. Bu yazı, şu pek keskin gözlemi yapıyor: “Geleneksel sermaye gruplarının AKP ile yaşadıkları sürtüşme halk oylaması yoluyla ‘çözülmüş’ oldu.” Bu kapalı dille ne söylendiğini okuyucu anlamamış olabilir: Kastedilen, referandumun AKP ile TÜSİAD arasındaki çelişkiyi bir çözüme ulaştırdığıdır. Siz nasıl diye sormadan, yazı bunun muazzam öngörülü sonuçlarını çıkarıyor: “Referandumda ‘evet’ galip geldi, yani sermaye AKP ile yola devam edecek.”¹⁹

Bu derin öngörü, aradan bir ay bile geçmeden, Ümit Boyner ile Bülent Arınç arasında yaşanan ve yukarıda değinilen ağız dalaşı ile yalanlanacaktır. Ne beis! Amaç gerçek bir analiz yapmak değildir ki, ardından gerçekler ona uymuyorsa üzülelim. Amaç, Halkevleri tabanını ve kitleleri TÜSİAD’ın AKP ile yürüyeceğine inandırmaktır, ki Halkevleri yönetiminin 2011 seçimlerinde CHP’ye vereceği desteğin TÜSİAD’a destek olmak anlamına geldiği anlaşılsın! Aksi takdirde, gerçekler bu kadar açıkken, AKP ile TÜSİAD referandum öncesinde boğaz boğaza gelmişken, bütün solun yüzüne bakıp “sermaye AKP ile yola devam edecek” denmesi, kaza geçirmiş uçağın enkazının biraz sonra yoluna devam edeceğini anons etmekten daha fazla inandırıcı olamaz!

Bu keskin analizin ardında yatan politik projeyi, en berrak biçimde Halkevleri çizgisinin önemli teorik sözcülerinden Ferda Koç, referandu-

¹⁸ Bu tepkiler için bkz. Levent Dölek, “Sınıf pusulası olmayanlar şaşkın”, 23 Mayıs 2010, http://www.iscimucadelesi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=998&Itemid=1.

¹⁹ “Çuvalarla para boşuna harcanmadı, yalanlar demokrasi için söylenmedi!”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=32788.

mun hemen ardından kaleme aldığı ve *BirGün*'de yayınlanan bir yazısında dile getiriyor. Sosyalist solda Kılıçdaroğlu'nun desteklenmesi niyetleri çok yaygın olduğu halde henüz devlet sırrı gibi gizli tutulduğu için Koç'un olabileceği kadar açık sözlü analizi çok önemli. Bu yüzden de uzun bir alıntı yapmak zorundayız:

Sol oylardaki “yükselişin” önemli bir unsurunun CHP oylarındaki toparlanma olduğu bir başka gerçektir. CHP'nin % 30'lar seviyesindeki nispeten “kalıcı” oy tabanının Baykal yönetiminin simgelediği ırkçı-devletçi-sermaye yanlısı politikalarla “dağıldığı” biliniyor. Bu dağılmanın arkasındaki gerçek, CHP'nin Kürtler, Aleviler, ilerici aydınlar, işçiler ve yoksul halk içindeki desteğinin uğradığı büyük erozyon bulunuyordu [cümle aslında böyle]. Kılıçdaroğlu ile birlikte CHP'nin bu “kayıplarını gidermeyi” hedefleyen bir “söylem”e yönelmesinin, CHP'nin “dağılan” geleneksel tabanında belirgin bir kıpırdanmaya yol açtığı görülüyor. Bu söylem düzenlemesindeki bir dizi tutarsızlığa karşın, Kürt sorunundaki politikalarda giderek öne çıkan özeleştiril ifadeler; toplumsal politikalarda işçi ve yoksul halkın taleplerini gözeten “sol” söylemlere yönelim, CHP'nin dağılan tabanını toparlayan asıl motivatörler gibi görünmektedir. Referandum sonucu, CHP'nin Kürt Özgürlük Hareketi ile işçi sınıfı ve halkın hak mücadeleleri ile olumlu bir ilişki kurduğu ölçüde geleneksel oy tabanını “sol” bir kitle halinde toparlayabilmesinin olanaklı olduğunu göstermiştir. CHP kurmayının bu olanağı değerlendirip değerlendir(e)meyeceği ayrı bir tartışma konusudur.²⁰

Burada sanki nesnel olguların ortaya konulması kılığında söylenen, CHP'nin bir yandan Kürt hareketi, bir yandan da ilerici sendikalar ve sol ile bir ittifak kurması halinde 2011 seçiminde oylarında bir patlama yaratabileceğidir. Ah, CHP kurmayı bunu bir kavrayabilse! Yazı, aynı zamanda gelecek için bir AKP-MHP koalisyonu senaryosu yazarak, böylece Türkiye'yi 1970'li yıllarda olduğu gibi sağ ile sol arasında keskin bir bölünmeye aday göstererek okuyucusunu, CHP desteğinin sol için hem daha gerekli, hem de daha “temiz” bir iş (MHP ile koalisyonu savunabilecek Perinçek'ten başka biri var mı?) olduğuna ikna etmeye çalışıyor.

Halkevleri bu çizgisini sürdürürse, ÖDP, TKP ve EMEP'in onun peşinden ne kadar gideceği elbette bekleyip görmek gereken bir şeydir. En azından ÖDP'nin Koç ile aynı duyarlılık dalgasını paylaştığı, şuradan belli. Koç, “Hayır” oylarından MHP'nin olduğu varsayılan % 6'yı çıkararak BDP'nin % 6 olarak hesapladığı boykot taraftarı seçmenini buna ekliyor ve % 40'lık bir sol buluyor. Parantez içinde ekleyerek: “CHP'nin ‘sol’ bir

20 “Referandumdan sonra...”, *BirGün*, 16 Eylül 2010.

parti sayılıp sayılmayacağı tartışmasından bağımsız bir biçimde, CHP'ye oy veren seçmenin kendisini 'sol'da saymasını referans alıyorum.”²¹ Böylece, İstanbul'un Nişantaşı, Etiler ve Bağdat Caddesi'nde, Ankara'nın Kavaklıdere ve Gaziosmanpaşa'sında, İzmir'in Alsancak'ında yaşayan zenginlerin (beyaz Türklerin) hepsinin “kendisini ‘sol’da saydığını” da öğrenmiş bulunuyoruz! *BirGün* gazetesinin yazı işlerinde bazıları da anlaşılan Ferda Koç'un bu kanaatini paylaşıyor olmalı ki, referandumun sonucunda sağın oyunun % 60, solun oyunun ise % 40 olduğuna karar vermiş!

Buraya kadar Halkevleri'nin yönelişinde 2011 seçimlerinde Kılıçdaroğlu çevresinde bir “sol” ittifak projesinin ne kadar önemli olduğunu açık biçimde gördük. Ne var ki, solun “Hayır”cıları aslında referandum sürecinde epeyce bir düş kırıklığı da yaşamışlardır. Her ne kadar EMEP'li Aydın Çubukçu % 42'nin kendisini üzmediğini söylese de, Kılıçdaroğlu CHP'sinin Erdoğan ve AKP karşısında ilk sınavdan şöyle ya da böyle yenilgi ile çıkması, Batıcı-laik burjuvazi ve devlet güçlerinde olduğu gibi, CHP'ye meyleden solda da Kılıçdaroğlu'nun CHP'nin genel başkanlığına getirildiği kurultay sonrasındaki umut rüzgârını ciddi şekilde geriletmiştir. Burjuvazi ve bürokrasi açısından bunun ne anlama geldiğine birazdan döneceğiz. Ama yüzünü CHP'ye dönmüş solda bu durum en azından Kılıçdaroğlu'na şimdiden angaje olmaktan kaçınma gibi bir eğilimi ortaya çıkarmış görünmektedir.

Bu yüzdendir ki, “Aktüel Gündem”in ve Ferda Koç'un 16 Eylül tarihinde ifade ettiği fikirlerden sadece iki hafta sonra, 30 Eylül tarihli yeni “Aktüel Gündem” bambaşka bir telden çılmakta, CHP konusunda çok ciddi bir düş kırıklığı ifade etmektedir: “Kılıçdaroğlu'nun hiçbir atraksiyonu bu seçim döneminde sonuç vermez (...) CHP'de barut yok, yani gürültü koparacak lafı bile yok.”²² Burada analizden ziyade sitem tonunu duymamak mümkün değil! Benzer bir eğilimi TKP'de de görmek mümkündür. Orada bu, “başörtüsü meselesini biz çözeriz” söyleminden rahatsızlık ve “laikten laik olmak”, yani Kılıçdaroğlu'nun yavaş yavaş boşaltmaya başladığı ulusalcı/kökten Kemalist konumu doldurarak prim kazanmak biçimini alacak gibi görünüyör.

Solun “Hayır”cı kampı, şimdilik, **güçlü bir CHP**'nin peşine takılma özlemi ile Kılıçdaroğlu CHP'sinin iç bölünmelerinin, yalpalamalarının, tutarsızlıklarının ürünü olan **zayıf bir CHP** gerçeğinin yarattığı çelişki

21 Aynı yerde.

22 “Daha fazla hak mücadelesi”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=32788.

içinde debelenmektedir. Ama ne Halkevleri'nin ne de TKP'nin CHP'ye yönelttiği eleştirilere olduğundan daha büyük önem atfetmemek gerekir. Bunlar, muhtemeldir ki, kendilerini şimdi CHP'den ayırarak seçimden önce tabanın CHP'ye doğru kaymasını engellemeye yönelik taktiklerdir. Seçim kapıya geldiğinde bu odaklar ve/veya başkaları, büyük bir ihtimalle, “AKP'den kurtulma”, “gericilikle mücadele”, “cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkma”, “oyları bölmeme” ve bin bir başka gerekçe ile CHP'nin kuyruğuna takılacaklardır.

Geleceğin eğilimleri

Yukarıda liberallerin referandumun sonuçlarına ilişkin çıkarsamalarının bir hayal dünyasını yansıttığını saptamıştık. Elbette bu tespitlerden yola çıkacaklar için gelecek de toz pembe görünür. Halk değişime sahip çıkıyorsa, Türkiye'nin büyümesi değişimi kaçınılmaz kılıyorsa, geleceğin toz pembe olmaması için hiçbir neden yoktur. Hem cumhuriyet kadar eski baskıcı uygulamalar hem de 12 Eylül sona ermektedir. Gelecek demokrasininidir. Artık AKP'yi durdurmak zordur.²³ Eyüp Can yönetimindeki yeni *Radikal*, daha referandumdan iki gün sonra Tayyip Erdoğan'ı neredeyse cumhurbaşkanı (ya da başkanlık sistemine geçilmişse başkan) ilan ederek bu görüşe karikatürümsü bir basitlik kazandırmıştır.

“Hayır”cı solun gelecek hakkındaki öngörülerini daha az birörnek olabilir. Ancak Ferda Koç'un nesnel bir analiz yapar görünerek ifade ettiği senaryo, en azından bu cenahın düşlerini, CHP etrafında toplanmış olan solun ve Kürt hareketinin AKP'yi sandıkta yenilgiye uğratması olasılığının (her şeye rağmen) süslediğini ortaya koymaktadır.

Biz aynen dünü ve bugünü olduğu gibi, yakın geleceğin olasılıklarını da nesnel olgulardan hareketle soğukkanlı biçimde analiz edelim. Değinilmesi gereken birinci nokta, “Erdoğan'ın önü bütünüyle açık” korosunun fena halde yanılığında olduğudur. Liberaller burada da çok ciddi bir metod hatası yapmakta, politikayı seçim sandığına indirgemekte, dönemin karakterini de hesap dışı bırakmaktadırlar.

Doğrudur, AKP, referandumda Batıcı-laik burjuvazinin hem bürokrasi içindeki (TSK ve yüksek yargı), hem de siyasi alandaki (CHP ve bugüne

23 Halil Bertay, başka konularda liberal yol arkadaşlarıyla aynı zemini paylaşırken, geleceğe bakışında zorluklara daha çok vurgu yapıyor, direncin kuvvetli olduğunu, değişimin gıdım gıdım ilerleyeceğini ileri sürüyor. (“Fırtınadan sonra”, *Taraf*, 25 Eylül 2010.)

kadar onun müttefiki olmuş olan MHP) temsilcilerini yenilgiye uğratmıştır. (Ayrıca, referandumla bir ara iç içe geçen YAŞ sürecinde TSK karşısında bir başka zafer daha kazanmıştır.) Üstelik, aynı dönemde Fethullah Gülen’le arasındaki yarığı kapatırken, bir yandan da Numan Kurtulmuş yönetimindeki SP’yi ve ayrıca BBP’yi yanına çekmeyi de başarmıştır. BBP henüz belirsizlik yaşıyor, ama SP’nin Necmettin Erbakan ile Numan Kurtulmuş arasında ikiye bölünmesinde, Kurtulmuş’un Erdoğan ile yakınlaşmasının bir rolü olduğuna kuşku yoktur. Kaldı ki Kurtulmuş’un Erdoğan sonrasında AKP’nin başına geçmesi olasılığı zaman zaman üzerinde durulan bir noktadır. Bunun önkoşulu elbette Kurtulmuş’un SP’den kopardığı yeni güçlerle AKP’ye iltihakıdır.

Ne var ki, AKP’nin karşısındaki güçler bu temsilcilerden ibaret değildir. AKP’nin karşısında iki büyük güç vardır ki, bunların kudreti nesnel bir gerçekliktir: ABD (ve müttefiki İsrail) ile TÜSİAD. Sırayla ele alalım.

ABD ile AKP’nin arasındaki gerilim günbegün artıyor. ABD’de sadece “neocon”lar olarak bilinen bağınaz Siyonizm yanlısı, İslam dünyası düşmanı unsurlar değil, gittikçe daha geniş bir güçler yelpazesi AKP hükümetinin İsrail ve İran konusundaki politikalarını ABD’ye ve İsrail’e bir tehdit olarak görmeye yöneliyor. ABD yönetimi içinde ve önde gelen düşünce kuruluşlarında Türkiye politikasının yeniden biçimlendirilmesi için bir tartışma süreci başlatılmış durumda. ABD Kongresi Araştırmalar Merkezi’nin Türkiye raporu, sorunları çıplak olarak dile getiriyor:

AKP’nin bölgesel bazda bazı Müslüman devlet ve gruplar ile çeşitli birliktelikler kurması Washington’da sürekli olarak artan bir kaygıya neden olmakta ve ABD yönetimiyle çelişmektedir. (...) ABD, Türkiye’nin komşularına nükleer gelişmeler, terörist gruplara destek, İsrail’e karşı husumet ve buna benzer diğer konulara Ankara gibi ‘pembe gözlükten’ bakamaz.²⁴

Bu haberlerin *Cumhuriyet* gazetesinde yer almasının, AKP’yi yıpratma amacına bağlanmasını anlayışla karşılamak gerekir. Ama aynı haberler Fethullah Gülen cemaatinin sözcüsü *Zaman*’da da yer alınca biraz daha ciddiye almak gerekir. Bu gazetede Washington’dan yollanan bir haber-yazı şöyle diyor:

Türkiye’nin iç ve dış politikasına ilişkin hummalı istişareler yapılıyor. (...) Obama yönetiminde çokları Ermenistan’la ilişkileri normalleştiremediği, İsrail’le

²⁴ “ABD pembe gözlükle bakamaz”, *Cumhuriyet*, 16 Eylül 2010, s. 5.

anormalleştirdiği ve İran'la anormal derecede yakınlaştığı gibi gerekçelerle Ankara'ya en hafif ifadesiyle kırılgan. (...) [Türkiye ile ilişkilerin kısıtlanması yönünde telkinler] Erdoğan hükümetine çok kızgın olan İsrail lobisinin ve büyük ölçüde onların tesirindeki Amerikan kongresinin tutumuyla örtüşüyor.²⁵

ABD ile AKP hükümeti arasında yaşanan bu sorunların dikkatleri bir alternatif olarak Kılıçdaroğlu üzerine çevirmesi beklenebilecek bir şeydir. Bazı kaynaklar bunun gerçekleştiğini ileri sürüyor:

Bu toplantılarda iç politikaya yönelik en merak edilen konulardan birinin CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu olduğu belirtildi. CHP'nin yeni lideriyle AKP karşısında güçlü bir muhalefet oluşturup oluşturmadığı tartışması yapılıyor. Bu toplantılarda Kılıçdaroğlu'na genel olarak 'sempatiyle' bakıldığını ileten kaynaklar, kimi uzmanların CHP'nin yeni liderinin güçlü bir muhalefet örneği oluşturduğu görüşünü savunduğunu belirtti.²⁶

Yine *Cumhuriyet*'te yayınlanan bu haberin, Kılıçdaroğlu'nu pompalamak amacını taşıdığını düşünenler olabilir. O halde bir de Zaman'a kulak verelim:

"Türkiye daha Kemalist olsun bizim olsun" özlemi duyanlar hiç de az değil. Bu çizginin temsilcileri, mesela bazı neoconlar, Obama yönetiminden şaşkıncı derecede itibar görebiliyor ve en yüksek mahfillerde görüşlerine başvurulabiliyor. Sözkonusu çevreler, **ABD'nin Türkiye'de sivil ve siyasi muhalefetle bağlarını artırması, Erdoğan hükümetinin zayıflatılarak demokrasi içi alternatifler çıkarılması** görüşünü savunuyorlar.²⁷

AKP hükümeti aleyhtarı yaklaşım, ABD Senatosunda bir ilk (ve şimdilik geçici) başarı kazanmış durumda. Dışişleri Bakanlığı'nın teklifiyle Türkiye'ye atanması gündeme gelen Frank Ricciardone'nin büyükelçi olarak yollanması, **İslamcılara hoşgörülü davranacağı gerekçesiyle**, ilgili Senato komitesinde reddedilmiş durumda.

Kısacası, **ABD yönetiminin AKP hükümeti ile çelişkileri sertleştiriyor**. Bunun sonucu olarak ABD'nin Kılıçdaroğlu CHP'sine teveccühü geliyor. Biz ABD'nin Türkiye'ye hükümet atadığını ileri süren mekanik görüşün tamamen karşındayız. ABD de belirli tahditler altında, ülke içi

25 Ali H. Aslan, "Obama yönetimi Türk yoğurdunu nasıl yiyecek?", *Zaman*, 13 Eylül 2010, s. 17.

26 "ABD'de AKP için beyin fırtınası", *Cumhuriyet*, 15 Eylül 2010, s. 11.

27 Ali H. Aslan, *Zaman*, a.g.m. Vurgu bizim.

güç dengelerini veri alarak politikasını yürütmeye çalışan bir büyük güçtür sadece. Ama bu uyarı, ABD'nin (ve AB'nin) Türkiye'deki siyasi kuvvetlerin karşılıklı güç dengesini ciddi biçimde etkilemediği anlamına gelmiyor.

Bu arada, CHP'ye meyleden solcuların emperyalizmle aynı doğrultuda çalışmakta olduklarını saptaması da kendi lehlerine olacaktır. Bizden şimdilik uyarması. Bu çizgiye devam edildiği takdirde, sıra teşhire gelecektir.

AKP hükümetinin karşısındaki, gücü tartışılmayacak ikinci büyük kuvvet TÜSİAD'dır. Bu yazının başından beri çeşitli aşamalarda TÜSİAD'ın AKP ile çelişkilerine ısrarla işaret ediyoruz, çünkü Türkiye sorununun saati hâlâ 2007 öncesini gösteriyor. Birçokları TÜSİAD ile AKP'nin anlaşma içinde bir blok oluşturduklarını sanıyor. TÜSİAD belki yükselen İslamcı sermayenin yönelişinden ve AKP hükümetine yaslanarak kendi gücünü kemirmesinden rahatsızdır. Ama bugün hâlâ ondan ekonomik bakımdan karşılaştırılmaz derecede daha kudretli olduğu tartışılmaz. İşte AKP bir yandan kendi önünü açar görünürken bir yandan da başa çıkılması zor bir gücün her geçen gün daha fazla düşmanlığını kazanıyor.

Demek ki, "AKP'nin önü açık" korusu, somut ve elle tutulur olguları görmezlikten geliyor. Amaç propaganda olunca olguları görmezlikten gelme pratiği AKP destekçilerine özgü değil.

Referandum sonrası Türkiye'sinin yakın gelecek bakımından altı çizilmesi gereken ikinci büyük eğilimi, Erdoğan ve AKP'nin 2011 seçimlerini kazanması halinde **çelişkilerin sertleşmesi ve kontrgerilla yöntemlerinin, hatta askeri girişimlerin yeniden yükselişe geçmesi** olasılığıdır. Referandum bu bakımdan bir uyarı sinyali olmuştur. Eğer iddia ettiğimiz gibi, referandum genel seçimin bir genel provası ise, bu genel prova AKP'nin 2011 seçimini kazanacağını düşündürmektedir. Bu, Kılıçdaroğlu'nun CHP başkanı seçilmesinden sonra baskıcı ve darbeci teknikleri bir kenara bırakan, bu yüzden Anayasa Mahkemesi'nin anayasa paketine ciddi hiçbir müdahale yapmaması sonucunu doğuran, Erdoğan'dan kurtulmak için gözünü genel seçime diken yaklaşımın ciddi bir tereddüde düşmesi ile sonuçlanmıştır.

Oysa 2011 seçimi büyük bir önem taşıyor. Bir yandan, Batıcı-laik burjuvazi ile onun askeri ve sivil bürokrasideki temsilcilerinin AKP'nin üçüncü bir dönemine razı olacağını hayal etmek kolay değildir. Üstelik, şimdi ortaya ABD ile ilişkileri sarsmaya başlayan bir hükümet çıkmıştır ki ne TSK ne de TÜSİAD ABD ile ilişkilerin yıpranmasına kayıtsız ka-

labilir. Ama belki her şeyden daha önemlisi, 2011’de ciddi bir AKP zafe-rinin Tayyip Erdoğan’a cumhurbaşkanlığı ya da duruma göre başkanlık sistemini benimsemiş bir Türkiye’de başkanlık yolunu açması ihtimalidir. Bu gerçekleş-tiği ve beş yıl sonra tekrarlandığı takdirde, **Erdoğan bir he-saba göre 2022, bir hesaba göre 2024 yılına kadar iktidarda kalacak** demektir.²⁸ Dolayısıyla, eğer genel prova oyunun kendisinin sadık bir tem-sili ise, 2011 seçiminden sonra Türkiye’de siyasi atmosferin son derecede sertleşmesi beklenebilir. **Bu, liberallerin öngörülleri ile taban tabana zıt bir öngörüdür.**

Yukarıda Erdoğan’ın Çankaya’ya çıkma olasılığından söz ettik. Bu tür planlar AKP’de bölünme dinamikleri yaratacak özellikler taşır. Bunlar-dan en önemlisi, henüz bir dönem cumhurbaşkanlığı yapmış olan Ab-dullah Gül’ün ikinci bir dönem seçilme çabasına girişmesi dolayısıyla bir Erdoğan-Gül rekabetinin doğması ihtimalidir. Gül’ün, ileri sürüldüğü gibi, Fethullah Gülen’e daha yakın olduğu doğru ise, bu çatlak Gülen’in tavrına bağlı olarak derinleşebilir. Kılıçdaroğlu yönetimi de Erdoğan ile Gül’ün arasını açmaya çaba göstermektedir. Meclisin yeni faaliyet dö-ne-mi için açılışında Baykal ve yakın izleyicileri dışında bütün CHP’lilerin Gül’ü, meclise girişinde, ayakta alkışlayarak karşılaması, genel bir yu-muşamadan ziyade Gül’ü yakına çekme çabasıdır. Benzer bir biçimde, Kılıçdaroğlu’nun başbakanın kullandığı dilin Abdullah Gül’ü bile rahatsız ettiğine dair söyledikleri, AKP’nin iki önde gelen liderini karşı karşıya getirme çabası kokuyor.

Erdoğan’ın Çankaya’ya çıkma planının yaratacağı ikinci bir bölünme dinamiği de, Erdoğan sonrasında partinin başına kimin oturacağı sorusun-dan kaynaklanacaktır.

Yakın geleceğin liberallerin hayal dünyası ile uyuşmamasına yol aç-a-bilecek bir başka etken ekonomik durumdur. Yukarıda, AKP’nin referan-dumdaki başarısında belirleyici olmuş faktörlerden söz ederken dünya ça-pındaki kısmi ve ürkek toparlanmanın Türkiye’nin de soluk almasına ve büyüme, işsizlik gibi göstergelerde son dönemde ciddi bir iyileşmenin or-taya çıkmasına yol açtığını belirtmiştik. Ne var ki, dünya çapında yaşanan bir depresyonsa, ki öyledir, kriz er geç yeniden alevlenecek ve büyüme

28 Hesaplar arasındaki farkın Abdullah Gül’ün Çankaya’da beş yıl mı yedi yıl mı kalacağı sorusundan kaynaklandığını okuyucu anlamıştır.

düşecek, işsizlik yükselecektir.²⁹ Bunun zamanlamasını dakik biçimde bilmek mümkün değildir elbette; ama 2011’de dünya ekonomisinin bir daha sendelemesi de uzak bir ihtimal değildir. AKP seçimi öne çekmemekle büyük bir risk almaktadır.

Üstelik Türkiye şayet yeni bir krize girerse, bu sefer, krizin en sert ayları geçtikten sonra başlayan Tekel eyleminin ardından girmiş olacaktır bu krize. Bunun anlamı açıktır: Derin bir kriz sınıf mücadelelerini kışkırtacak olursa, işçilerin bakarak izleyebileceği, yöntemlerini yeni koşullara adapte edebileceği bir büyük mücadele örnek olarak durmaktadır ortada.

Geleceğin olasılıkları arasında sözü edilmesi gereken bir başka nokta, MHP’nin radikalleşmesidir. AKP, Fethullah Gülen’in yardımı ile MHP’yi yakalamıştır ve sıkıştırmaktadır. “Eski ülkücüler” diye bilinen ekip(ler) AKP ve taraftarı medya tarafından parlatılmaktadır. Ama MHP’ye saldırı AKP yanlılarıyla sınırlı değildir. Doğan medyası da referandum sonrasında MHP’ye karşı en azından hayırhah olmayan bir yaklaşım içine girmiştir. Bu durumda MHP’nin “iki partili sistem isteniyor”, yani “MHP’yi tasfiye etmek istiyorlar” açıklamaları gerçeğe bir ölçüde tekabül eder gibi görünüyor. AKP’nin amacı MHP’nin tabanını kendi yanına çekmek. Buna karşılık, Doğan medyasında ifadesini bulan şey, bir ölçüde, MHP’nin TÜSİAD burjuvazisinin çıkarlarına tam olarak uymayacağının bilince çıkarılması gibi görünüyor.

Bu durumla karşı karşıya kalan MHP, Kürt sorununda “açılım” politikasının yeniden başlamasını da fırsat bilerek “açılım”ın ilk döneminde benimsediği sert politikaya yeniden geri dönecek gibi görünüyor. Bahçeli’nin kalabalık bir partili grubuyla birlikte Kars Ani’de aslında katedral olan bir mekânda namaz kılması tam da Anadolu topraklarında yaşamış ya da yaşayan Türkler dışındaki öteki milliyetlerle barışa cepheden karşı duran bir tavrın ifadesidir. Bunun yarattığı bir olasılık, MHP’nin şimdi kaybettiği gücü bir süre sonra belki de fazlasıyla kazanmasıdır. Şayet Kılıçdaroğlu CHP’nin Kürt politikasında ciddi bir değişiklik yaratabilirse, bu, MHP’yi Kürt sorununda siyasi çözüm karşısındaki tek hatırı sayılır güç konumuna yerleştirebilir. Türkler arasında doğacak tepkiler bu durumda MHP’ye akabilir. Dolayısıyla, referandumda uğradığı hezimete rağmen MHP’yi yarışın dışında saymak için henüz çok erkendir.

29 Dünya çapında yaşanan depresyon konusunda şu yazımıza bakılabilir: “Kapitalist kriz mi, kapitalizmin krizi mi?”, Sermin Sarıca (der.), *Tülay Arın’a Armağan*, Belge Yayınları, İstanbul, 2010.

Kürt sorununda “ikinci açılım” mı?

Türkiye’de konjonktürü en belirsiz kılan faktör elbette Kürt sorunudur. 1990’lı yıllarda bütün koalisyon hükümetleri Kürt savaşının sarsıcı etkileri altında kısa süre içinde güçlerinden çok şey yitirmişlerdi. 2000’li yıllar elbette farklı geçti, çünkü Öcalan’ın 1999’da ABD tarafından Türkiye’ye teslim edilmesi PKK için gerçek bir travma yaratmış ve savaşta ciddi bir kesintiye yol açmıştı. Ancak son yıllarda savaş zaman zaman yine alevleniyor. Son birkaç yılda, sadece devletin Kuzey Irak’a yaptığı operasyonlar değil, PKK’nin çok ses getiren bazı karakol baskınları vb. de savaşı yeniden gündemin merkezine oturtmuş bulunuyor. 2009 yılının “Kürt açılımı”, DİP Girişimi’nin nitelemesiyle “Musul-Kerkük açılımı” sona erdiğinden bu yana, savaş, özellikle PKK Haziran başında “dördüncü stratejik dönem”e girildiğini ilan edeli beri, AKP hükümetinin kaderi üzerinde önemli bir etki oynayacak bir düzeye tırmanma istidadı göstermişti. Ne var ki, referandumdan önce PKK’nin 20 Eylül’e kadar ilan ettiği, sonra da bir ay daha uzattığı ateşkes bu durumu yine belirsizleştirmiş bulunuyor.

Türkiye solunun “açılım”ı bütünüyle yanlış kavramış olduğu Onur Koyunlu’nun bu sayıdaki (referandumdan önce yazılmış olan) yazısında ısrarla altını çizdiği bir nokta. Aynı sol, açılımı belirli bir zaman aralığıyla izleyen bu “dördüncü dönem ilanı”nı da yanlış anladı. Birçok sol parti ve hareket, PKK’nin bu yeni yönelişinin büyük provokasyonlara ve halk içinde çatışmalara bile yol açabilecek kanlı bir dönemi ima ettiğine dair yorumlar yaptı. Koyunlu ise “dördüncü dönem” ilanına ilişkin soğukkanlı bir gözlemle şöyle diyor:

Kürt hareketinin bütün bir AKP iktidarı dönemi boyunca izlediği politikayla birlikte değerlendirildiğinde, PKK’nin bu son yönelişinin, Türkiye burjuvazisiyle ipleri tamamen koparmaktan ziyade, AKP hükümetine karşı uygulanan bir tür şantaj yöntemi olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bu yorum, referandum öncesinde ilan edilen ateşkes ile bütünüyle doğrulanmış bulunmaktadır. Daha genel olarak, Koyunlu’nun “açılım” konusunda söyledikleri de, referandum sonrasında ortaya çıkan belirsiz duruma bütünüyle ışık tutmaktadır.

Kimilerinin “ikinci açılım” olarak nitelediği bu dönemin ana özelliği,

AKP hükümetinin Kürt hareketini muhatap olarak kabul etme konusunda daha istekli görünmesidir. Referandumdan hemen sonra Erdoğan'ın kendisi değil ama Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek ile İçişleri Bakanı Beşir Atalay BDP Eşbaşkanları ile bir görüşme yaparken, daha da önemlisi devletin Öcalan ile artık bilgi alma temelli değil pazarlık temelli görüşmelere girmeye başladığı, tam açıkça ifade edilmese bile, “herkesin bildiği sır” halini almıştır.

Buna rağmen, gerek Kürt hareketinde, gerekse solda, Kürt sorununda barış ve çözümün yaklaştığına dair “Musul-Kerkük açılımı”nın ilk aşamalarını hatırlatan safdil bir iyimserliğin hakim olması şaşırtıcıdır. Çünkü tablo hükümetin bu seferki yönelişinin “Musul-Kerkük açılımı”ndan bile daha fazla Kürt sorununun çözümünü değil Kürt hareketinin çözülmesini amaçladığına ilişkin işaretler içeriyor. Bunlar iki yönlüdür. Biri, PKK'yi askeri olarak sıkıştırmaya yöneliktir. Öteki ise PKK'ye alternatif bir gücün temellerinin atılmasına. Sırasıyla görelim.

Referandum sonrası esmekte olan ve liberallerin referandumun çok olumlu sonuçlarının ürünü olan bir “bahar havası” olarak sundukları atmosferin çok ön plana çıkan bir boyutu, Türkiye devletinin PKK'nin etrafındaki çemberi daraltacak projeleridir. Ayrıca, Kuzey Irak'a operasyon yetkisinin mecliste bir yıl için yenilenmesidir. Referandum sonrasında kimileri “bahar havası”ndan söz ederken, İçişleri Bakanı Atalay'ın Barzani ile PKK'nin dağıtılması konusunda üç aşamalı bir tasfiye planı olarak anılan bir yol haritası üzerinde anlaşmaya ulaştığı basına sızdırılmıştır. Tam aynı günlerde, MİT Başkanı Hakan Fidan aynı konularda ABD'de görüşmeler yürütmüştür. Bunların hemen ardından Atalay'ın Suriye ziyareti gelmiş, İçişleri Bakanı bu ziyaret sonrasında basına Suriye ile PKK'ye karşı güvenlik işbirliğinde anlaşmaya varıldığını, artık ortak operasyonun mümkün olduğunu açıklamıştır. Bütün bunlardan da önemli olabilecek bir nokta, *Radikal* gazetesi Ankara büro sorumlusu Murat Yetkin'in, Türkiye'nin yıllardır talebi olan güvenlik koridorunun ABD'nin de onayıyla artık gerçekleştirilebilir bir proje haline geldiğine, hatta Kuzey Irak'ta bir üssün bile mümkün olduğuna ilişkin haberinin tekdiz edilmemiş oluşudur.

Bütün bunların anlamı, askeri çözümün yine masada olduğundan başka bir şey değildir. Denebilir ki, hükümet bütün bunları PKK'nin ateşkes ile savaş arasındaki seçimi fazlasıyla taviz elde etmek için kullanması karşısında bir tehdit unsuru olarak kullanmak üzere pişirmektedir. Bu mümkündür elbette. Ama basına sızan bazı haberler meselenin bundan da öteye

gittiğini düşündürmektedir. Bunlardan biri, *Sabah* gazetesinde (7 Ekim 2010) manşetten PKK'ye saldırının gündemde olduğuna dair bir haber verilmesidir. Bu da tehdit taktiğinin bir parçası olabilir. Ama işin bir başka boyutu özellikle dikkat çekiyor: Hakkâri üzerinde yoğunlaşan saldırı planları.

Örneğin, aynen *Sabah* gibi AKP hükümeti yanlısı yayın yapan *Bugün* gazetesi, birinci sayfa manşetten, referandumda boykot oranının % 90'ın üzerine çıkmasıyla dikkati çeken bu il için bir devlet taarruzuna temel hazırlayacak iki günlük bir yayın yaptı.³⁰ Başka bir gazetede yayınlanan aşağıdaki satırlar da işin çok ciddi olduğunu gösteriyor:

...güvenlik çevreleri bölgedeki PKK baskısının giderek arttığını ancak **halkın da PKK baskısı altında inlemeye başladığını** ifade ediyorlar. (...) Bu çerçevede **halkın PKK zulmünden kurtarılması** gerektiğini düşünenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çok. (...) Kaynaklarım Hakkâri ve çevresinin “kurtarılmış bir bölge”ye doğru gittiğini, örgütün toplumu topyekûn teslim almak üzere olduğunu; bunu zorla, şiddetle yaptığını düşünüyor. (...) Bu çerçevede özellikle Hakkâri çevresinde kurulmuş kampların fazla zayıt vermeyecek şekilde operasyonlarla temizlenmesi gerektiğini ifade ediyorlar.

Bu dil kimin dili olabilir? *Sözcü* gazetesinin mi, Emin Çölaşan'ın mı, Yılmaz Özdil'in mi? Hayır, bu haber-makale *Taraf* gazetesinde, Emre Uslu imzasıyla yayınlanmıştır. Yazar, kendisi bu kamplara operasyonu, “referanduma cevap” gibi algılanacağı ve “açılım” politikasına aykırı düşeceğine inandığı için uygun görmüyor. Gerisini kendi kaleminden dinleyelim:

Ancak güvenlik birimlerinin kaygıları da haklıdır. Kimse hikâye anlatmasın. PKK bölgede bir baskı kurmuştur. (...) Bu noktada ben PKK'nın baskıcı varlığına karşı bir operasyonun da hiç müdahale etmemenin de yanlış olacağını düşünüyorum. (...) Bu durumda üçüncü yol olarak PKK'nın yurt dışına çıkarılması için toplumsal baskı araçlarının kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Bir yıl önce de yazdığım gibi Ankara'da ve Diyarbakır'da toplanacak yüzbinlerce kişi PKK ülke dışına çıksın çağrısı yaparsa PKK bunu dikkate almak zorunda kalır.³¹

Böylece, liberallerin “PKK silahlı güçlerini Türkiye dışına çekme kararı aldı” rivayetini yaymasının da hangi ortamdan kaynaklandığı ortaya çıkıyor. *Devrimci Marksizm*'in elinizde tuttuğunuz sayısı yayınlanana kadar bu konuda muhtemelen çok ciddi gelişmeler zaten yaşanmış olacaktır.

³⁰ *Bugün*, 5 ve 6 Ekim 2010.

³¹ Emre Uslu, “Devlet PKK'ya karşı sertleşebilir...”, *Taraf*, 9 Ekim 2010, s. 13. Vurgular benim.

Ama şimdiden şu sonuca ulaşabiliriz: “İkinci açılım” olarak görülen evre aslında ciddi askeri çatışma dinamikleri barındırmaktadır.

Bu durumda, Kürt hareketinin ve temsilcilerinin nasıl olup da yanlış izlenimler peşinde koştuğunu anlamak zordur. En iyi örnek Aysel Tuğluk’un İmralı ziyaretinden çıkışta gazetecilere “barış daha yakın” demesi. Oysa, kısa süre sonra *Radikal İki*’ye verdiği mülakatta şunları kendisi söylüyor:

Hükümetin siyaset tarzı, uluslararası ilişkileri, meseleye halen ağırlıklı olarak terör, güvenlik sorunu olarak bakması, bu yönlü uluslararası ittifak arayışları vs. bizi olduğu kadar Öcalan’ı da kaygılandırıyor tabii. Hatta son görüşmede hem Beşir Atalay’ın, hem MİT müsteşarının Irak ve Avrupa temasları, yine Suriye ziyaretini kastederek “bu kadar gezi neyin nesi?” diye kuşkuyla sordu.³²

Yukarıda bir *Taraf* yazarından yaptığımız alıntı, bizi ikinci noktamıza getiriyor. PKK’ye alternatif bir gücün yaratılması Türkiye devletinin ve burjuvazisinin her zaman gündeminde olmuştur, ama son dönemde bu konuda medyanın ve liberallerin de katkısıyla büyük bir çaba sürdürülmektedir. Bu operasyonun sivri ucu Diyarbakır ve diğer bölge illerinde burjuvazinin örgütlerinin BDP’nin karşısına alternatif bir güç olarak çıkarılması ve Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Galip Ensarioğlu’nun bu gücün lideri olarak parlatılmasıdır.³³ Bu alternatif güç, referandum öncesinde 14 sanayi, ticaret odası ve işveren örgütü adına “Evet” oyu çağrısı yapmış, anadilinde eğitim için okul boykotu sırasında da boykota karşı sesini yükseltmiştir.³⁴ Bu güç şimdi bir de bir *think-tank* biçiminde örgütlenme sürecinde: Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA) bundan sonra sık sık duyacağımız bir ad olacak.

Alternatif bir muhatap yaratma çabası, hükümetin referandum sonrası attığı bir adımda çıplak biçimde ortaya çıkmıştır. Bölgenin “sivil toplum kuruluşları” hükümete bir görüşme amacıyla başvurduklarında, hükümet tarafının yanıtı Demokratik Toplum Kongresi’nin görüşülecek kurumların arasından çıkarılması olmuştur! Hükümetin bu tavrı dolayısıyla, söz konusu görüşme hâlâ gerçekleşmiş değildir. Medya, bütün referandum kampanyası boyunca tartışma programlarına BDP ve Kürt hareketinin öteki kurumları dışından Kürt konuşmacılar davet ederek bu operasyona büyük

32 “Devlet Öcalan’ı anlamaya başladı”, Mete Çubukçu ile görüşme, *Radikal İki*, 3 Ekim 2010.

33 *Sabah* gazetesi Ensarioğlu ile referandum sonrasında iki günlük bir mülakat yayınlamış, bunu birinci sayfasında manşetten vermiştir. Bkz. *Sabah*, 3 ve 4 Ekim 2010.

34 Bu konuya daha önce değinmiştik: “Çocuksu istismarlar”, *Radikal İki*, 26 Eylül 2010.

bir destek vermiştir. Liberaller ise, ta 2005 yazında Tayyip Erdoğan'ın Diyarbakır ziyareti öncesinde yaptıkları girişimlerden bu yana bu operasyonun bilinçli olarak parçasıdır. Bakın Ahmet Altan, referandumun olumlu yanları arasında hangi noktaya değiniyor: “Kürt kesiminde ise PKK'nın dışında yeni ve demokratik bir inisiyatif ortaya çıktı.”³⁵

Bu iki nokta göz önüne alındığında yeni gelişmenin de Kürt hareketini tasfiye ederek Türkiye’de Barzani hegemonyasında evcilleşmiş bir Kürt liderliği oluşturmak ve kitleleri ona bağlamaya çalışmak amacını güttüğü sonucuna varmak pek de şaşırtıcı olmasa gerek. Buna Urfa, Diyarbakır ve başka bazı kentlerde yapılan KCK operasyonları da ekleyelim. Eski “açılım”ın hâlâ kafa karıştıran bir yönü bu KCK operasyonlarıdır. Birçok insan, KCK operasyonlarının “açılım”ın sona ermesiyle başladığı izlenimine sahiptir. Oysa ikisi eşzamanlı olarak başlamıştı. Çünkü amaç, savaş sona erdirilebilirse, Kürt hareketinin tek faaliyet alanı olacak olan siyasi alanda en çok sonuç alma kapasitesine sahip kadrolarını tasfiye etmek ve böylece alternatif akımlara yol açmaktır. Ruşen Çakır'ın bir tanıklığı, bu alternatif güç çabalarından Gülen cemaatinden Kürtlerin de nemalanmaya çalıştığını, hatta bütün planın onların kafalarından çıktığını düşündürüyor:

Mesela KCK operasyonu fikrinin nereden çıktığını hepimiz biliyoruz. Bu fikrin çıktığı yer büyük ölçüde Gülen cemaatine yakın birtakım düşünce grupları, birtakım kuruluşların “strateji uzmanları” vs. Ve ilginçtir, gördüğüm kadarıyla, AKP içindeki Kürtlerin büyük bir kısmı, bu KCK operasyonunun kendileri için hayırlı olacağına inandılar. Kendileriyle bunu tartıştığım için biliyorum.

İkinci “açılım”ın amacının da ilkiyle aynı olduğu, ama bu sefer daha da kanlı operasyonlara gebe olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu demektir ki, savaşın durdurulması, barışa doğru adımlarının atılması ve Kürt sorununda adil bir siyasi çözüme ulaşılması hâlâ çok uzaktır. Türkiye'nin yakın geleceğinde Kürt sorununda hayli çalkantı yaşanacaktır.

İşçi sınıfının ve Kürt halkının önündeki yol

Referandum ortaya çok tuhaf bir Türkiye gerçeği çıkarmıştır. AKP'nin siyasi rakipleri gerçekten zor durumdadırlar. MHP bir hezimet yaşamıştır. Ufukta onu ayağa kaldıracak tek bir politika görünmektedir: AKP'yi, hat-

35 “Bu iş olacak”, *Taraf*, 24 Eylül 2010.

ta Kılıçdaroğlu’nu Kürt halkının dostu gibi göstererek Türk şovenizmine sarılmak. Ama eğer yukarıda AKP’nin “ikinci açılım”ına ilişkin yapılan analiz doğru ise, MHP seçime kadar bu yönde kullanacağı bir fırsat bulamayabilir.

CHP’ye gelince, Kılıçdaroğlu’nu “gizli boykotçu” durumuna düşüren oy kullanamaması gerçeği, yeni liderin halk nezdindeki prestijini önemli bir ölçüde sarsmıştır. Bunun zamanla unutulacağı düşünülebilir, ama akıllı rakipler unutulmasına izin vermeyebilir. Bundan çok daha önemlisi, aslında muhtemelen Kılıçdaroğlu’nun oy kullanamamasının da nedeni olan, parti içindeki çatlaklardır. Bir kenarda referandum sonrasında kurultay isteyen ve tüzük üzerinde çeşitlemeler yapan Baykal vardır. Onun karşısında eski işbirlikçisi, şimdiki düşmanı Önder Sav. Bu dizilişte öteki uçta da Sav’ın tasfiye etmeye çalıştığı ama başkan yardımcılığına seçilmesini engelleyemediği, Kılıçdaroğlu’nun İstanbul belediye başkanlığı seçiminden ortağı Gürsel Tekin.

Bir bölünme eksenidir budur. Ama asıl çatlak Kılıçdaroğlu’nun CHP’yi AKP’nin ciddi bir rakibi haline getirmek için benimsediği stratejinin, yani Erdoğan’ın kozlarını elinden alma stratejisinin, CHP’nin kaya gibi örgütüne çarpmasından kaynaklanıyor. Yeni başkanın “genel af” ve “başörtüsü” gibi konulardaki açılımları, parti içinde çok ciddi sürüşmeler yaratıyor. CHP’nin Abant toplantısı bu bakımdan çok anlamlı olmuştur. Partinin en tutucu unsurlarından, bir ara Baykal’ın önemli bir yardımcısı olan Onur Öymen, Abant’ta Kılıçdaroğlu’na açıkça meydan okunduğunu, “eksen kayması”nın kabul edilemeyeceğini açıklamıştır.³⁶ Bunun kısa bir süre sonrasında ise, Cumhuriyet Bayramı resepsiyonu dolayısıyla, bu kez partinin meclis grup başkanvekili Muharrem İnce ile Kılıçdaroğlu arasında gidip gitmemeye ilişkin gerilim doğmuştur. Bu tür çatlakların üzerini sıvamak için Kılıçdaroğlu’nun seçimlere kadar ne vakti vardır, ne de prestiji buna yeterlidir.

Demek ki, AKP’nin karşısında muazzam bir boşluk doğmaktadır. İşte bu boşlukta burjuvazinin iki kampından bağımsız, ikisine karşı da tavır alan ve mücadele eden Kürt halkı ile işçi sınıfının mücadele eden kesimlerini bir araya getirecek bir Üçüncü Cephe’nin inşası büyük bir olanakla karşı karşıyadır. Bu cephe seçimlerde bir Emek ve Özgürlük Bloku olarak örgütlenebilir. Batı’da gerek adaylar, gerek propaganda aracılığıyla işçi sınıfına hitap sağlanabilirse, referandum sonrası Türkiye’si yepyeni dinamiklerin boy verdiği bir toprak haline gelecektir.

³⁶ *Hürriyet*, 11 Ekim 2010.